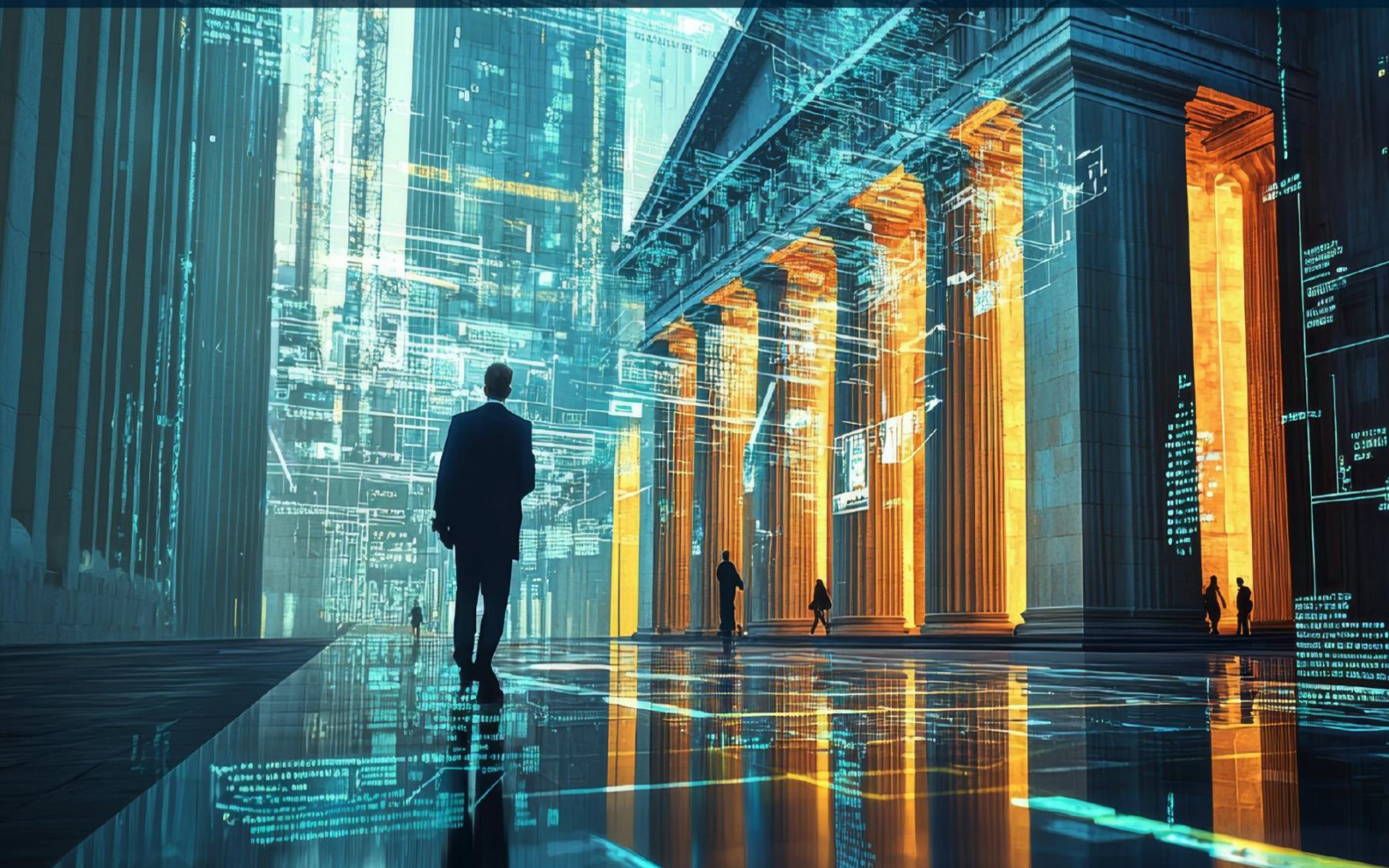

מומחיות חשבונאית ופיננסית בדירקטוריון: בין סיווג טכני לבין אחריות מהותית

רגינה אונגר ושלומי שוב*

תמצית

האירועים האחרונים במספר חברות ציבוריות מעידים לכאורה על כשל, בין היתר, בהתנהלות חשבונאית-פיננסית של דירקטוריונים. על רקע דברים אלו פורסמו גם דיווחים על בחינה על ידי רשות ניירות ערך של עבודת הדירקטורים ועל אופן הסיווג שבוצע של דירקטורים כבעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית. דברים אלו מתחברים לניסיונות של רשות ניירות ערך בשנים האחרונות לוודא את עצמאות הדירקטוריון בנושא הדוחות הכספיים.

נייר מדיניות ספטמבר 2026: מומחיות חשבונאית ופיננסית בדירקטוריון: בין סיווג טכני לבין אחריות מהותית

כל אלה מחזירים למרכז הדיון שאלה מהותית: מה נדרש מדירקטור המאשר דוחות כספיים ומסמכי דיווח כספי אחרים, והאם ההגדרות הפורמליות הקיימות למומחיות חשבונאית ופיננסית משקפות במידה מספקת את הכשירות הנדרשת ממנו בפועל. למרות שמדובר באחריות של הדירקטוריון, קיים חשש כבד שהיא אינה מיושמת כראוי בחלק לא מבוטל מהמקרים.

מומחיות מקצועית נבחנת לא רק בהשכלה, בתפקידים קודמים או בתואר המופיע בקורות החיים. היא נבחנת ביכולת לקרוא ולהבין דוחות באופן ביקורתי, לחבר בין הנתונים החשבונאיים לבין הפעילות העסקית, לזהות חוסר עקביות ולהבין מתי נדרשת בדיקה נוספת. כפועל יוצא, ההשכלה היא בדרך כלל תנאי הכרחי, אך לא תנאי מספיק, שכן כדי לעמוד בדרישה זו נדרשים אומץ, תעוזה, אסרטיביות וחשיבה ביקורתית.

נייר המדיניות מצביע על בעיה הן בהגדרה עצמה והן באופן יישומה, המובילה כיום לחשש מ"אינפלציה" במספר הדירקטורים המעידים על עצמם כבעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית. מניתוח שביצעה לבקשתנו מחלקת המחקר של הבורסה לניירות ערך בתל אביב עולה כי בכ-58% מכלל כהונות הדירקטוריון בחברות המדווחות בישראל, הדירקטור המכהן מסווג כבעל מומחיות חשבונאית ופיננסית.

מצב דברים כזה, שנובע, להערכתנו, מחוסר הבנה כללי של מורכבות החשבונאות והדוחות הכספיים, עלול להביא לכך שהסיווג מאבד במקרים רבים ממשמעותו. סיווג יתר כזה עלול להטעות את המשקיעים ולעיתים אף ליצור אצל הדירקטוריון עצמו רושם כי הוא עומד בסטנדרטים גבוהים, מקום שבפועל המצב שונה לחלוטין.

לעמדת כותבי נייר מדיניות זה, יש לחדד את ההגדרה הקבועה בחוק כך שתכלול דרישה ליכולת לנתח ולהבין לעומק דיווחים כספיים ונושאי בקרה פנימית, וכן לקבוע קריטריונים ברורים לקביעה אם דירקטור עומד בהגדרת בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית, על ידי הרגולטורים הרלוונטיים, בדומה לנעשה לגבי ועדות השקעה. בנוסף, יש להעביר את מרכז הכובד מהצהרה עצמית של הדירקטור לבחינה מהותית של החברה, תוך פרסום לציבור של מלוא השיקולים שהובאו בחשבון בקביעה זו. פרסום זה יהיה כפוף לבחינה של רשות ניירות ערך ויוביל למעורבות הנדרשת של הגופים המוסדיים שלא הייתה קיימת עד כה.

כותבים:

רגינה אונגר

ראש תחום דירקטורים, מכון הפניקס לחקר שוק ההון. יו"ר קבוצת יהודה רשתות ויו"ר קבוצת חמ"ת. יו"ר פורום הדירקטוריות ומרצה בכירה באוניברסיטת ת"א, רונ"ח.

שלומי שוב

ראש מכון הפניקס לחקר שוק ההון. ראש החוג לחשבונאות וסגן דיקן בית ספר אריסון למנהל עסקים באוניברסיטת רייכמן. דח"צ ויו"ר הוועדה לבחינת הדוחות הכספיים בקבוצת אלוני חץ. דח"צ וחבר הוועדה המקצועית במידרוג, רונ"ח.

תודות למחלקת המחקר של הבורסה לניירות ערך בתל אביב על הסיוע באיסוף ובניתוח הנתונים, וכן לעו"ד ורד פיליכובסקי-סיסיק, ראש תחום דיני ניירות ערך במכון הפניקס לחקר שוק ההון, אוניברסיטת רייכמן ושותפה במחלקת שוק ההון בפישר ושות', על הערותיה המועילות.

עיקרי הדברים והמלצות למדיניות

חשש מסיווג יתר של מומחיות חשבונאית ופיננסית

קיים חשש כי ההגדרה הקיימת והאופן שבו היא מיושמת בפועל מובילים לסיווג רחב מדי של דירקטורים כבעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית. מצב זה עלול לרוקן את הסיווג מתוכן, ליצור מצג מטעה כלפי המשקיעים ואף להקנות לדירקטוריון עצמו תחושת ביטחון שאינה משקפת בהכרח את רמת המומחיות הקיימת בפועל.

חידוד ההגדרה של מומחיות חשבונאית ופיננסית

יש לחדד את ההגדרה הקבועה בדיון, כך שתשקף לא רק השכלה או ניסיון כללי, אלא יכולת ממשית לנתח ולהבין לעומק דוחות כספיים, סוגיות חשבונאיות ונושאי בקרה פנימית, להפעיל שיקול דעת עצמאי ולעורר דיון ביקורתי בנושאי הדיווח הכספי.

קביעת קריטריונים ברורים

יש לקבוע קריטריונים ברורים להכרה בדירקטור כבעל מומחיות חשבונאית ופיננסית, תוך שילוב בין השכלה רלוונטית לבין ניסיון מעשי משמעותי בקריאה, ניתוח ובהבנה של דוחות כספיים וסוגיות עסקיות מורכבות. ניתן לשקול מודל דומה לזה שנקבע לעניין ועדות השקעה, שבו נקבעות אמות מידה ברורות של השכלה וניסיון רלוונטיים.

מעבר מהצהרה עצמית ואשרור הדירקטוריון לבחינה מהותית של החברה

יש לחזק את הבחינה המהותית שהדין כבר מטיל על החברה והדירקטוריון, ולהבטיח כי הסיווג לא יתבסס בפועל על אשרור טכני של הצהרת הדירקטוריון בלבד. כאמור הסיווג צריך להתבסס על בחינה ממשית של ניסיונו, כישוריו ויכולתו המעשית של הדירקטור להתמודד עם סוגיות חשבונאיות, דיווח כספי ובקרה פנימית - ולא על אישור טכני של הצהרתו בלבד. אנו סבורים כי חברה נדרשת לפרסם לציבור את מלוא השיקולים שהובאו בחשבון בקביעה שדירקטור הינו בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית. פרסום זה יהיה כפוף לבחינה של רשות ניירות ערך ויוביל למעורבות הנדרשת של הגופים המוסדיים שלא הייתה קיימת כלל עד כה.

רקע ודיון

אישור הדוחות הכספיים הוא אחת הסמכויות החשובות של הדירקטוריון ואחד הביטויים המובהקים לאחריותו. ההנהלה אמונה על הכנת הדוחות, אך הדירקטוריון נדרש לבחון אותם, להפעיל שיקול דעת עצמאי ולהשתכנע כי הם משקפים באופן נאות את מצבה העסקי והפיננסי של החברה. אין מדובר בשאלה טכנית. אישור הדוחות אינו פעולה טקסית ואינו יכול להסתכם באימוץ עמדת ההנהלה או עמדת רואי החשבון המבקרים. לדיונים של הדירקטוריון וועדותיו סביב הדוחות הכספיים וסביב נושאים עסקיים ופיננסיים קשורים, חשיבות מכרעת לקיומו של ממשל תאגידי תקין! בהקשר זה, חשוב להדגיש כי רשות ניירות ערך הבהירה בשנים האחרונות את עמדתה לגבי החשיבות של דיונים עצמאיים ועמוקים בוועדת המאזן ובדירקטוריון בנושא הדוחות הכספיים, לרבות לגבי אומדנים חשבונאיים ומדיניות חשבונאית שעומדים בלב ליבם של הדוחות הכספיים. **אנו סבורים כי הן שאלת עצמאות הדיון בדוחות הכספיים והן שאלת המומחיות החשבונאית והפיננסית מושפעות מחוסר ההבנה הכללי באשר למורכבות הרבה של התקינה החשבונאית והדוחות הכספיים בשנים האחרונות.**

על פי פרסומים אחרונים, פתחה רשות ניירות ערך בשבועות האחרונים בביקורת רחבה המתמקדת בעבודת הדירקטוריונים, ובעיקר באופן שבו סווגו דירקטורים כבעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית והאם מומחיות כזו אכן קיימת להם בפועל. מדובר בבדיקה מדגמית, אך כזו שאמורה להקיף שורה ארוכה של חברות וסקטורים. עצם קיומה משדר מסר ברור: ההצהרה הפורמלית המופיעה בדוח התקופתי אינה חסינה מבחינה, והרשות מבקשת לבדוק את התוכן שמאחוריה. הבדיקה נפתחה על רקע שלושה אירועים שהתגלו בדיעבד, ובכולם חוזרת ועולה אותה שאלה: היכן היה הדירקטוריון בזמן אמת.

בתומר, יבואנית מזון שהתמזגה לשלד בורסאי, סמנכ"לית הכספים סירבה להיכנס לתפקיד לאחר שראתה את הדוחות הכספיים, על רקע חשש, לכאורה, באשר לאופן הטיפול במלאי בשנים קודמות; המסחר במניה הוקפא. סירובה של נושאת משרה בכירה להיכנס לתפקיד הוא סימן אזהרה מהמעלה הראשונה, ובפרט כאשר הוא נוגע לסעיף המלאי - מהסעיפים החשובים ביותר לאומדן, לשיקול דעת ולהשפעה ישירה על הרווח המדווח.

בבסט, קבוצת נדל"ן שהונפקה לפי שווי של כשלושה מיליארד שקל, עלה, לכאורה, כי הבעלים שילמו מכספי החברה יותר משני מיליון שקל עבור עבודות פרטיות שלא כדין, באופן שחייב תיקון של הדוחות הכספיים; ועדת ביקורת מונתה רק בשלב מאוחר. אלה עסקאות עם בעל שליטה - בדיוק התחום שבו ועדת הביקורת והדירקטוריון בכלל ובעלי המומחיות החשבונאית והפיננסית בפרט אמורים לשמש קו ההגנה הראשון.

בסימד, המפעילה מחנות קיץ בארצות הברית, משכו, לכאורה, בעלי השליטה מקופת החברה כמאה מיליון שקל ללא אישור, משיכה שהביאה לחשש לאי תשלום במועד של מחזיקי האג"ח.

המשותף לשלושת המקרים אינו סוגיה חשבונאית סבוכה במיוחד. בכל אחד מהם היה קיים נתון או דפוס התנהלות שככל הנראה ניתן היה לזהות מבעוד מועד: מלאי שאינו מתיישב עם היקף הפעילות, תשלומים שאינם קשורים לעסקי החברה, ותנועות כספים מהותיות אל בעלי השליטה. מקרים אלו הם המשך לתופעה של אירועים בעייתיים דומים שהיו בשנים האחרונות, לרבות פרשת אוטומקס, שעסקה ביבוא מקביל של כלי רכב לישראל וקרסה בפתאומיות לפני כשנה.

התופעה אינה חדשה, וכבר נבחנה בעבר בענף אחר. הוראת ניהול בנקאי תקין מס' 301 של הפיקוח על הבנקים מציבה רף כמותי מפורש שאין לו מקבילה בחוק החברות: לפחות חמישית מכלל הדירקטורים חייבים להיות בעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית, ובוועדת הביקורת יכהנו לפחות שניים כאלה. ההוראה אף מוסיפה שני נדבכים שנעדרים מהמשטר החל על חברות ציבוריות רגילות: חובת הדרכה והכשרה מקצועית מתמשכת לדירקטורים, והערכה תקופתית של אפקטיביות עבודת הדירקטוריון - כלומר, הכרה בכך שהכשירות אינה נכס קבוע שנרכש במועד המינוי אלא יכולת שיש לתחזק ולבחון מחדש.

ואולם, דווקא הבחינה שערך הפיקוח על הבנקים בשנת 2021 ממחישה את מגבלות הסיווג הפורמלי. כאשר פנה הפיקוח לבנקים ולחברות כרטיסי האשראי וביקש להבין על סמך מה נקבע כי דירקטורים מסוימים הם בעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית, עלה כי 70 מתוך 76 הדירקטורים - כ-92% מהם - סווגו ככאלה. זהו שיעור הגבוה פי ארבעה וחצי מהרף המזערי הנדרש, ובנק ישראל הביע ספק אם כל המסווגים אכן עומדים בדרישה למיומנות גבוהה המאפשרת "להבין לעומקם את הדוחות ולעורר דיון". התופעה מוכרת אפוא היטב: כאשר הגוף הקובע את הסיווג הוא הדירקטוריון עצמו, הרף המזערי חדל לתפקד כרף ונוטה להפוך לתיאור של כמעט כל חבריו. הבדיקה שפתחה לאחרונה רשות ניירות ערך בשוק ההון בוחנת, למעשה, את אותה שאלה בדיוק - חמש שנים מאוחר יותר, ובענף שבו הרף הכמותי כלל אינו קבוע מראש.

דירקטור שאינו מבין לעומק נושאים כגון בקרה פנימית, ניהול סיכונים, ממשל תאגידי ודוחות כספיים מורכבים, אינו יודע לשאול את השאלות הנכונות. זהו בדיוק המרחק שבין סיווג פורמלי לבין מומחיות מהותית.

לכך מצטרף ממד נוסף. במקרים לא מעטים בעל השליטה הוא שמשפיע בפועל על זהות הדירקטורים ועל תגמולם. במצב כזה, מומחיות מקצועית אינה שאלה של ידע בלבד אלא גם של עצמאות: היכולת להשתמש בידע דווקא כאשר השימוש בו אינו נוח. דירקטור שאין לו די ביטחון מקצועי לעמוד על שאלתו יהפוך - גם אם סווג כבעל מומחיות - לחותמת גומי.

מיהו דירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית?

בשנים האחרונות גברה התופעה של דירקטורים המסווגים עצמם כבעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית, אף שאינם בהכרח בעלי מומחיות כאמור, ועולה חשש ממשי מ"אינפלציה" במספר הדירקטורים המסווגים כך. הדין קובע אמות מידה להכרה בדירקטור כבעל מומחיות חשבונאית ופיננסית. אמות מידה אלה נועדו להבטיח כי בדירקטוריון יכהנו מי שמסוגלים להבין סוגיות חשבונאיות ודוחות כספיים. ואולם, לנוכח הלקונה שבהגדרה, עצם העמידה בתנאי הסף אינה מלמדת בהכרח על עומק הידע, על מידת הניסיון המעשי או על היכולת ליישם את הידע בתנאי אי-ודאות.

תקנות החברות (תנאים) ומבחנים לדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית ולדירקטור בעל כשירות מקצועית), התשס"ו-2005, קובעות כי דירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית הוא מי ש: "בשל השכלתו, ניסיונו וכישוריו הוא בעל מיומנות גבוהה והבנה בנושאים עסקיים - חשבונאיים ודוחות כספיים, באופן המאפשר לו להבין לעומק את הדוחות הכספיים של החברה ולעורר דיון בקשר לאופן הצגתם של הנתונים הכספיים".

לצורך הבחינה מנחות התקנות את הדירקטוריון להביא בחשבון את השכלתו, ניסיונו וידיעותיו של המועמד בשלושה תחומים: סוגיות חשבונאיות וסוגיות בקרה חשבונאית האופייניות לענף שבו פועלת החברה ולחברות בסדר גודל ובמורכבות דומים לשלה; תפקידיו של רואה החשבון המבקר והחובות המוטלות עליו; ועריכת דוחות כספיים ואישורם לפי חוק החברות וחוק ניירות ערך.

מעבר לכך שהתקנות מטילות על הדירקטוריון את האחריות לקביעת קיומה של מומחיות חשבונאית ופיננסית - אחריות שקיים חשש כי אינה מיושמת כראוי בחלק לא מבוטל מהמקרים - הסיפא של ההגדרה היא לב העניין, ולעיתים דווקא היא שנשכחת. המחוקק לא הסתפק ביכולת להבין את הדוחות - יכולת פסיבית, שניתן להפגין גם בישיבה שקטה - אלא הוסיף במפורש דרישה לעורר דיון. במילים אחרות, המומחיות מוגדרת בדין לא רק לפי היקף הידע של הדירקטור, אלא גם לפי האופן שבו הוא עושה בו שימוש. דירקטור המבין את הדוחות לעומק אך אינו מעורר דיון על אופן הצגתם אינו ממצה את ההגדרה שבתקנות, גם אם סווג לפיה.

זהו ההבדל בין כשירות שנבחנת פעם אחת, במועד המינוי, לבין כשירות שנבחנת מחדש בכל ישיבה שבה מונח על השולחן דוח כספי. מומחיות מקצועית נבחנת לא רק בהשכלה, בתפקידים קודמים או בתואר המופיע בקורות החיים. היא נבחנת ביכולת לקרוא ולהבין דוחות באופן ביקורתי, לחבר בין הנתונים החשבונאיים לבין הפעילות העסקית, לזהות חוסר עקביות ולהבין מתי נדרשת בדיקה נוספת. דירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית אינו נדרש לערוך את הדוחות בעצמו, אך הוא נדרש להבין את ההנחות, האומדנים ושיקולי הדעת שעליהם הם מבוססים. מדובר במומחיות מהותית המחייבת ידע וניסיון. בהקשר זה, ההשכלה היא בדרך כלל תנאי הכרחי, אך לא תנאי מספיק, שכן כדי לעמוד בדרישה זו נדרשים אומץ, תעוזה, אסרטיביות וחשיבה ביקורתית - תכונות שאינן טריוויאליות בתחום זה.

רואי חשבון מנוסים בביקורת של חברות גדולות ובעלי ניסיון עסקי, או מי שעוסקים באופן שוטף בסוגיות עסקיות מורכבות, הם בדרך כלל בעלי מומחיות כאמור, אך אחרים העונים כיום על ההגדרה אינם בהכרח כאלה. המסקנה אפוא היא שהבעיה נעוצה הן בניסוח ההגדרה החוקית והן באופן יישומה, בין היתר בשל היעדרם של קריטריונים ברורים לקביעה מתי מתקיימת מומחיות חשבונאית ופיננסית, לרבות מצד הרגולטורים הרלוונטיים. קריטריונים כאמור יכולים להיקבע גם בתקנות, בדומה לנעשה לגבי ועדות השקעה.

מניתוח שביצעה לבקשתנו מחלקת המחקר של הבורסה לניירות ערך בתל אביב על בסיס מאגר נושאי המשרה והדירקטורים בחברות הציבוריות בישראל, נכון לתחילת ספטמבר 2026, עולה כי קיימות 6,729 כהונות דירקטוריון, הכוללות דירקטורים רגילים, דירקטורים חיצוניים, דירקטורים בלתי תלויים, יושבי ראש דירקטוריון ותפקידים משולבים, כגון מנכ"ל ודירקטור. מתוך כהונות אלה, ב-3,889 כהונות הדירקטור המכהן מסווג כבעל מומחיות חשבונאית ופיננסית - כ-58% מכלל הכהונות. מאחר שחלק מהדירקטורים מכהנים ביותר מחברה ציבורית אחת, מספר הכהונות גבוה ממספר האנשים בפועל. לאחר נטרול הכפילויות, מספר הדירקטורים הייחודיים במאגר עומד על כ-4,650, מהם כ-2,441 בעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית, שיעור העולה על 50%.

חשוב להדגיש כי רק חלק מהדירקטורים המגדירים את עצמם כבעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית הם רואי חשבון. בהקשר זה, אנו סבורים שלא כל מי שהשכלתו המקורית היא בראיית חשבון עומד בהכרח בהגדרה; מצד שני, מומחיות זו יכולה להירכש גם באמצעות תחומי השכלה משיקים - למשל כלכלה ומימון - ככל שקיים ידע וניסיון מעשי ומשמעותי בקריאה ובהבנה של דוחות כספיים. בכל מקרה, בשני המקרים נדרשת עמידה ברף משמעותי. רף זה מתקיים, למשל, כאשר מדובר ברואה חשבון בעל ניסיון ניהולי/עסקי מתמשך או במי שעוסק בסוגיות עסקיות מורכבות. כפי שנסביר בהמשך, אנו סבורים כי חלק מן הבעיה נובע מהערכת חסר של מורכבות החשבונאות והדוחות הכספיים בקרב מי שאינם חשבונאים ואינם מתעדכנים באופן שוטף בהתפתחויות בתחום. מצב זה עלול להביא לכך שהרף הנדרש לצורך הסיווג נתפס כנמוך מכפי שהוא בפועל.

הפתרון של ועדות ההשקעה

מעניין בהקשר זה לראות את הרפורמה שבוצעה על ידי רשות שוק ההון במינוי ועדות ההשקעה של הגופים המוסדיים, כדי לצמצם את השפעתם של בעלי השליטה על מינוי חברי הועדות. בהתאם נקבעו תנאי כשירות לחבר ועדת השקעות. בתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים נקבעו תנאי כשירות לחבר ועדת השקעות עמיתים. בהתאם לכך נדרש לעמוד בשני תנאים מרכזיים. התנאי הראשון נוגע להשכלה: נדרש להיות בעל תואר בכלכלה, במינהל עסקים או בחשבונאות (או חלופה לכך המוגדרת בתקנות). התנאי השני נוגע לניסיון מעשי - מומחיות בניהול השקעות, מימון, אנליזה, הערכת שווי של השקעות או ניהול סיכונים פיננסיים (או ניסיון מעשי מוגדר בהשקעות/אשראי). כלומר, נקבעו רשימות סגורות של השכלה וניסיון רלוונטיים לכהונה בועדות.

הפתרון לדעתנו נעוץ הן בשינוי ההגדרה ודיוקה והן בקביעת קריטריונים דומים, תוך חידוד השילוב הנכון בין השכלה וניסיון המתאימים לדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית, ובין תכונות האופי הנדרשות לתפקיד שכזה. בין אם הדבר יעשה על ידי רשות ניירות ערך ובין אם על ידי הגופים המוסדיים במסגרת הצבעותיהם באסיפות הכלליות על מינוי הדירקטורים. בנוסף, על דירקטוריון החברה לקבוע אם מתקיימת בדירקטור מומחיות כאמור.

זאת ועוד, נכון להיום לא קיימת דרישה לפרסם לציבור של מלוא השיקולים שהובאו בחשבון בקביעה זו. אנו סבורים כי פרסום כאמור הינו הכרח. שקיפות זו תוביל לביקורת ציבורית וכן לבחינה של רשות ניירות ערך ויוביל למעורבות הנדרשת של הגופים המוסדיים שלא הייתה קיימת עד כה.

לפתרון הבעיה יש חשיבות רבה מבחינת הממשל התאגידי ותפקוד הדירקטוריונים. מעבר לכך שמדובר ברוח חוק החברות הקיים, מניסיונו המציאות בדירקטוריונים מלמדת כי רבים מהדיונים מתמקדים בנושאים פיננסיים, אף שיש צורך בבחינה מעמיקה של השלכותיהם ושל נושאים אחרים על הדוחות הכספיים המפורסמים לציבור.

לעניין זה, ומבלי לקבוע רשימה סגורה, ניתן לשקול כי במסגרת הערכת המומחיות יינתן משקל, בין היתר, להשכלה חשבונאית ופיננסית רלוונטית; לניסיון משמעותי בעריכת דוחות כספיים, בביקורתם או בניתוחם; לניסיון בתפקיד פיננסי בכיר; להכרות מעשית עם סוגיות חשבונאיות, עם התקינה החשבונאית המודרנית, הנחיות הרשות לניירות ערך והמסגרת הרגולטוריות החלה על החברה; ניסיון בקבלת החלטות המבוססות על אומדנים ושיקולי דעת חשבונאיים; ניסיון בסוגיות בקרה פנימית וניהול סיכונים;

מגוון מיומנויות אינו מיותר עומק פיננסי

דירקטוריון אפקטיבי זקוק למגוון רחב של מיומנויות: חשבונאות, אסטרטגיה, ניהול, טכנולוגיה, שיווק, רגולציה, הון אנושי וניהול סיכונים. ניסיון בבנקאות, בהשקעות או בניהול חברה עשוי להוסיף ערך רב. עם זאת, אין לראות בכל ניסיון עסקי או פיננסי תחליף אוטומטי לניסיון מעשי בניתוח דוחות כספיים, בהערכת איכות הרווח, בבחינת אומדנים ובפיקוח על מערכות בקרה פנימית.

לדירקטורים בעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית יש תפקיד חשוב, ולא לחינם חוק החברות דורש כי בחברה מדווחת יכהן לפחות דירקטור אחד כזה (ובדרישה נפרדת - לפחות אחד מהדירקטורים החיצוניים צריך להיות כזה). בפועל, חברות רבות קובעות לעצמן כמדיניות מוצהרת מינימום של שני דירקטורים כאמור.

דוגמה מעשית הממחישה את רמת המומחיות המצופה מדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית ניתן למצוא בהחלטת אכיפה מנהלית בנושא אקסטרא פלסטיק, עוד מלפני כעשור. באותו מקרה התרחש כשל חשבונאי באופן הסיווג בדוחות הכספיים של פיקדון והלוואה וכן באופן התיאור בביאור, שהוביל להצגה מחדש. בהחלטת האכיפה נקבע, בין היתר, כי מדירקטור בעל מיומנות חשבונאית ופיננסית ניתן לצפות לעורר דיון גם בסוגיות חשבונאיות ברמת פירוט גבוהה יחסית.

חשבונאות ודוחות כספיים הם תחום מורכב ביותר. מי שאינו אמן על התחום ואינו מצוי בו עלול לראות בדוחות אוסף פשוט של מספרים ומלל, בעוד שבפועל מאחורי נתונים רבים עומדים אומדנים, שיקולי דעת ובחירות של מדיניות חשבונאית המחייבים הבנה מעמיקה של התקנה - בין לפי IFRS ובין לפי US GAAP. לשם המחשה, גם סטייה הנחזית כטכנית או שולית עלולה להיות בעלת השלכות מהותיות. האם באמת מי שלא עבר את ההכשרה והניסיון המתאימים יכול להיות מודע למלוא הסיכונים הללו ולאתגר אותם בדיון?

אכן, החלטות ועדת האכיפה של רשות ניירות ערך ובית המשפט הכלכלי בעשור האחרון מחדדות את הצורך של כלל חברי הדירקטוריון בהבנה בסיסית של חשבונאות ודוחות כספיים ובאחריות להם, אולם יש הבדל משמעותי בין הבנה בסיסית לבין מומחיות.

לכן, הנתון החשוב אינו רק מספר הדירקטורים המסווגים כבעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית, אלא גם הרכב הכישורים ומגוון המיומנויות בדירקטוריון, לרבות הגיוון המגדרי, והיכולת המצטברת שלו להתמודד לעומק עם סוגיות הדיווח הכספיים. כמו כן, לדעתנו יש לחזק את אחריות החברה והדירקטוריון, הקיימת כבר כיום בדיון, לבחינה מהותית של סיווג דירקטורים כבעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית, על סמך ניסיונם המעשי בהבנת דוחות כספיים ובניתוחם, ולא על בסיס הצהרה עצמית בלבד, המאושרת לעיתים באופן טכני משיקולים קולגיאליים. בסופו של דבר, מומחיות חשבונאית ופיננסית אינה נקבעת לפי דעתו של הדירקטור על עצמו, אלא על בסיס בחינת החברה את ניסיונו האמיתי ואת כשירותו המעשית להבנת סוגיות חשבונאיות וסוגיות בקרה מורכבות.

סיכום ומסקנות

הניתוח והדיון בנייר זה מצביע על חשש לפער בין הסיווג הפורמלי של דירקטורים כבעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית לבין רמת המומחיות הנדרשת מהם בפועל. חשש זה בא לידי ביטוי בעובדה שכמעט מ- 60% מכלל כהונות הדירקטוריון בחברות המדווחות בישראל מסווגות כבעלות מומחיות חשבונאית ופיננסית מעלה.

לאור המורכבות הרבה של החשבונאות והדוחות הכספיים מומחיות חשבונאית ופיננסית צריכה לעמוד בקריטריונים נוקשים ביותר. מומחיות כזאת אינה נבחנת רק בהשכלה או בניסיון כללי, אלא ביכולת להבין ולנתח דוחות כספיים לעומק, לבחון אומדנים ושיקולי דעת, להבין מערכי בקרה פנימית ובנוסף בתכונות אופי המקנות יכולת לעורר דיון ביקורתי בנושאים חשבונאיים ברזולוציה גבוהה.

ממצאי הנייר מצביעים אפוא על הצורך בשיפור האכיפה בנושא, לצד חידוד ההגדרה הקיימת בדיון, תוך קביעת קריטריונים ברורים יותר ונוקשים להכרה בדירקטור כבעל מומחיות חשבונאית ופיננסית. בנוסף, יש להעביר את מרכז הכובד מהצהרה עצמית של הדירקטור לבחינה מהותית של החברה והדירקטוריון באשר לכשירותו בפועל.

צעדים אלה שיבטיחו כי הסיווג ישקף מומחיות אמיתית ולא רק עמידה פורמלית בתנאי סף, ישפרו את איכות עבודת הדירקטוריון ועצמאותו החשבונאית והפיננסית הם הכרחיים לקיומו של ממשל תאגידי תקין בחברות המדווחות בישראל. כאשר החברה תידרש לפרסם לציבור את מלוא השיקולים שהובאו בחשבון בקביעה זו, הפרסום יהיה כפוף לבחינה של רשות ניירות ערך ויוביל למעורבות הנדרשת של הגופים המוסדיים שלא הייתה קיימת עד כה.